

Studieretningsprojekt

2019/20

Fag:	Vejleder:
Engelsk A	
Psykologi B	

Opgaveformulering:

Der ønskes en redegørelse for relevant psykologisk viden om sorg med særligt fokus på sorg hos børn.

Analyser og fortolk dernæst Jonathan Safran Foers roman *Extremely Loud & Incredibly Close* (2005) med fokus på, hvordan fortælle teknik, personkarakteristik og sproglige virkemidler understøtter Foers fremstilling af bearbejdelse af sorg.

Med afsæt i ovenstående og selvvalgt case-materiale bedes du vurdere, hvor virkelighedstro fiktionens fremstilling af børns sorg efter 9/11 er. Diskuter i forlængelse heraf, hvordan USA har håndteret den nationale sorg.

Omfang: 15-20 normalsider

Studieretningsprojekt - SRP

Sorgbearbejdelse efter 9/11

Resumé

Denne opgave undersøger hvordan sorgen udløst af traumet 9/11 bearbejdes personligt, nationalt og i litteraturen.

Opgaven indeholder for det første en redegørelse for sorgreaktioner og sorgproces, med fokus på børns sorg og traume. For det andet indeholder den en analyse og fortolkning af Jonathan Safran Foers roman *Extremely Loud & Incredibly Close* (2005) med fokus på fiktionens fremstilling af sorgbearbejdelse, med brugen af fortælle teknik, personkarakteristik og sproglige virkemidler. For det tredje indeholder den en vurdering af hvor virkelighedstro fiktionens fremstilling af børns sorg er. Afslutningsvis indeholder opgaven en diskussion af USA's håndtering af sorgen og traumet efter 9/11, i litteraturen og i den virkelige verden.

På baggrund af min redegørelse, kan det konkluderes at sorg er reaktionen på et tab, hvor børns reaktioner afviger fra de generelle. Dette ses i analysen, hvor det kan konkluderes at sorg og sorgbearbejdelsen i fiktionen fremstilles som en dannelsesrejse. Protagonistens dannelsesrejse og følelser understøttes af de sproglige virkemidler der fungerer som styrkemarkør, og af fortælle teknikken som er supplement til at forståelsen af tre forskellige håndteringer af sorg og traume. Derudover, er Foers fremstilling af børns sorg virkelighedstro. USA's håndtering af sorgen og traumet, har i litteraturen udviklet sig, og skiftet fokus fra de kollektive til de personlige skildringer. Udenfor fiktionen er der delte meninger, om hvorvidt mindesmærkerne for 9/11 bidrager til sorgbearbejdelsen eller blot er en forskydning af sorgen. Denne opgave kan konkludere at sorg og sorgbearbejdelse, samt traume efter 9/11, varierer på det personlige, nationale og litterære plan.

Indholdsfortegnelse

2. SORGEN UDLØST AF TAB OG TRAUME	2
2.1 SORGEN SOM REAKTION OG PROCES	2
2.2 BØRNS REAKTIONER PÅ TAB	3
3. FIKTIONENS FREMSTILLING AF SORGBEARBEJDELSE.....	5
3.1 PRÆSENTATION AF ROMANEN	5
3.2 OSKARS SORG OG TRAUME	6
3.2.1 <i>Sorg og traume som tilhørsforhold</i>	9
3.3 FORTÆLLERNES SUPPLEMENT.....	10
3.4 REJSEN MOD NY IDENTITET	13
4. AMERIKANSK HÅNTERING AF SORG OG TRAUME	14
4.1 HVOR VIRKELIGHEDSTRO ER OSKAR?.....	14
4.2 SORGBEARBEJDELSE - LITTERATUREN OG VIRKELIGHEDEN	15
5. KONKLUSION.....	19
6. LITTERATURLISTE	20

1. Indledning

Tirsdag d. 11. september 2001 flyver to fly forsætligt ind i tvillingetårnene, World Trade Center, i New York.¹ Terrorangrebet fyldte Tv-stationer verden over, der på tæt hånd gav indblik i den virkelighed USA, stod overfor. Med de 2823 omkomne² stod der tilbage et utal af børn der havde mistet én eller flere forældre, samt voksne der havde mistet sin kære til terroren. USA stod overfor en traumatisk situation, der som følge medbragte en sorg, der skulle bearbejdes personligt, nationalt og i litteraturen. Jonathan Safran Foer er én af de første forfattere, som 4 år efter vover at skildre dette nationale traume og den efterfølgende sorg i romanen *Extremely Loud & Incredibly Close* (2005).

Men hvordan defineres den sorg, de pårørende børn og voksne, står tilbage med, som skal bearbejdes? - og hvilke reaktioner forekommer hos de børn, som mistede forældre til 9/11 på traumatisk vis? Hvordan bliver sorgen og sorgbearbejdelsen fremstillet i fiktionen og er den troværdig? - samt hvad er litteraturens rolle, når amerikanerne skal håndtere sorgen og traumet udløst af 9/11?

I denne opgave vil jeg forsøge at besvare ovenstående spørgsmål. Først vil jeg belyse sorg og sorgreaktioner, samt sorgprocessens forløb. I min redegørelse vil jeg lægge særlig vægt på hvordan børn reagerer på og bearbejder den sorg, som er udløst af et tab og traume, da dette er essentielt i romanen. På baggrund af denne viden vil jeg dernæst analysere og fortolke romanen *Extremely Loud & Incredibly Close*. Heri vil jeg fokusere på portrætteringen af protagonistens sorgreaktioner og sorgbearbejdelse med kobling til udvalgte relationer, samt hvordan fortælleteknikken og de sproglige virkemidler bidrager til at fremstille temaerne og sorgbearbejdelsen i fiktionen. Herefter vil jeg på baggrund af ovenstående vurdere i hvor høj grad fiktionens skildring af børns sorg efter 9/11, er reel. I forlængelse heraf vil jeg diskutere hvordan USA har håndteret sorgen som følge af traumet 9/11, i litteraturen og i den faktiske verden.

¹ 11. september: www.denstoredanske.dk

² Ibid.:

2. Sorgen udløst af tab og traume

2.1 Sorgen som reaktion og proces

Når en person rammes af sorg, er det med et tab som forudsætning. Grundlæggende er et tab, når en betydningsfuld person går bort, og den pårørende står tilbage i en situation med tabet af en nær relation.³ Desuden er det særlig vigtigt at tabet yderligere betegnes som en hindring for fremtidige oplevelser, mellem den pårørende og den afdøde. Som konsekvens af tabet, opstår sorgen hos den pårørende. Den hollandske forsker Margaret Stroebe og den tyske socialpsykolog Wolfgang Stroebe har netop det som omdrejningspunkt. De har defineret sorgen som: *“(..) den primære emotionelle reaktion på tabet af en elsket person gennem dødsfald (..) Sorg er den intrapsykiske følelsesmæssige reaktion, der kommer til udtryk fysiske såvel som psykisk.”*⁴ Deres hovedsynspunkt er for det første at sorgen fremkommer af et tab, og for det andet at sorg dækker over de reaktioner, der psykisk og fysisk opstår ved det nævnte tab. Disse fysiske sorgreaktioner indebærer b.la. søvnproblemer og smerter, som opstår i sorgprocessen. Derimod er de væsentligste emotionelle reaktioner selvbefredelse, savn og vrede. Selvbefredelsen opstår ofte uden et egentligt grundlag, og bliver ved spekulationerne om tidligere handlinger, indbildt. Indbildning er således i tråd med det savn, der med sin intensitet skaber en følelse af vanvittighed hos den sørgende. Heraf opstår vreden, som fremkommer af følelsen af at være forladt.⁵ Denne følelse kan beskrives med Stroebe's begreb om emotionel ensomhed, der bruges til at forklare den ensomme følelse der er til stede, uanset om den sørgende er omringet af andre mennesker. Den emotionelle ensomhed kan yderligere opleves som et vakuum for den sørgende, som dermed beskriver det tomrum i personen, der ikke kan fyldes ud efter tabet.⁶ For at forstå hvorfor folk oplever de nævnte sorgreaktioner, skal der fokus på de baggrundsfaktorer der ligger bag. Psykolog Lise Knudsen, fremsætter tre faktorer der har indvirkning på sorgen. En betydningsfuld faktor er den hændte tabssituation. Knudsen mener at situationen for tabet og betydningen af den afdøde person har betydning for følgevirkningerne. I forlængelse heraf er den personlige faktor. Herunder er den sørgendes alder og erfaringer i livet. Slutteligt er den sociale og kulturelle faktor, hvor relationerne og samfundssyn er en afgørende faktor for reaktioner på tabet.⁷

³ O'Connor, Maja m.fl. 2004, s. 4

⁴ Ibid.: s. 4-5

⁵ Dyregrov, Atle m.fl. 2018, s. 13-14

⁶ O'Connor, Maja m.fl. 2004, s. 4

⁷ Bruun, Birgit m.fl. 2001 s. 221

Med de respektive sorgreaktioner i fokus, fremsættes sorgprocessen som en væsentlig del af en sørgende person. En forståelse for og beskrivelse af sorgprocessen, fremgår af tosporsmodellen, udarbejdet af forskerne Margaret Stroebe og Henk Schuts fra det hollandske Utrecht Universitet. Modellen beskriver vejen gennem sorgen, som en tosporet proces.⁸ Det væsentligste i tosporsmodellen er de to spor som den sørgende pendulerer mellem gennem sorgprocessen. De to spor udgør det tabsorienterede spor og genindførelsessporet. Den centrale funktion i det tabsorienterede spor er sorgbearbejdelsen og selvopfattelsen med tabet inkorporeret. I sorgbearbejdelsen forsøger den sørgende at acceptere realiteten af tabet og dets konsekvenser. Accepten bidrager til at den sørgende tilpasser sig det nye liv uden den afdøde. Hvor sorgbearbejdelse er udgangspunktet i det tabsorienterede spor, er det i genindførelsessporet vigtigt at undgå dette. Formålet med dette spor er at den sørgende skal finde sin nye identitet og position, og dermed genetablere sig det nye liv tabet har medført. Penduleringen mellem disse to spor betyder grundlæggende, at den sørgende ikke er fast knyttet til én af sporene, men derimod påvirkes af begge, til at komme gennem sorgen.⁹

2.2 Børns reaktioner på tab

Med blikket på tab af betydningsfulde personer, med bearbejdelse og reaktioner som omdrejningspunkt, fremsættes børns håndtering af tab. Når børn mister, reagerer de ligeledes på sorgens indtraf. Først og fremmest udtrykker børn deres følelser som sorgen indebærer, afvigende fra de voksne. Fremfor at bruge det verbale som kommunikationsform og formidler af følelser, bruges legen og adfærden som nonverbal udtryksform. Sorgramte børn kan i følge Gertraud Finger som er docent i pædagogik, opleve en regression, der betegner et tilbagefald i udviklingen. Eksempelvis mister barnet lysten og modet til de ting, barnet før kunne mestre. Med dette ændres ældre børns adfærd sammenligneligt til en småbørns adfærd.¹⁰ Andre sorgreaktioner hos børn er tendensen til at lave egne forklaringer på tabssituationen, som kan indebære mulige hindringer på døden. Her pålægger sørgende børn ofte skylden hos dem selv. Dette kobles til den øget sårbarhed der er en væsentlig sorgreaktion hos børn. Børnene er mere kede af det, hvilket oftest forekommer når de er alene. Tristheden forsøger børn at komme igennem ved ikke at deltage i vanskelige situationer og bruge deres eget perspektiv, som det kreative til at udtrykke sig. Sørgende børn bliver mere hemmelighedsfulde i forbindelse med tabssituationen, og opbygger en frygt for at glemme den

⁸ O'Connor, Maja m.fl. 2004, s. 4

⁹ O'Connor, Maja m.fl. 2004, s. 6

¹⁰ Finger, Gertraud. 2001 s. 57

betydningsfulde person.¹¹ For at understøtte de ovenstående sorgreaktioner hos børn, og ydermere fokusere på sorgprocessen, viser en længdesnitsundersøgelse foretaget af Nadine M. Melhem med Ph.d. i psykiatri et. al, hvordan børns sorgreaktioner udvikles ved en forældres pludselige død. Længdesnitsundersøgelsen er baseret på den kvalitative metode, hvor de 182 sørgende respondenter til afdøde forældre i aldersgruppen 7-18-årige, løbende over 33 måneder efter døden blev interviewet. Resultaterne af undersøgelsen viser at sorgen hos en stor del af respondenterne blev mindre med tiden. I modsætning hertil oplevede en anden del af gruppen en forøget sorg, og hermed langvarig sorg, 33 måneder efter tabet. Desuden oplevede denne gruppe en højere risiko for bl.a. depression.¹² Ud fra undersøgelsen tydeliggøres det, at børn ligeledes reagerer på og bearbejder sorgen forskelligt. Variationerne afhænger også hos børn, som førnævnt af eksempelvis alder og tidligere erfaring. Dette er hermed væsentlig for forståelsen af børns sorgreaktioner¹³

Som nævnt ovenfor reagerer børn forskelligt på sorg. Hertil kommer tabssituationens indvirkning på barnets reaktioner. Når et barn mister en tæt relation grundet en traumatisk hændelse, opstår sorgen som konsekvens af et traume. Den tidligere nævnte psykolog Lise Knudsen, betegner et traume som: *“(...)den tilstand som følger efter en pludselig og uventet hændelse - når den sætter personens sædvanlige mestringsstrategier ud af kraft.”*¹⁴ I definitionen tydeliggør Knudsen at et traume forårsages af en uhåndterbar situation, som ligeledes medfører reaktioner hos den ramte eller pårørende. For at forstå den entydige forskel på og kobling mellem sorg og traume, har socialforskerne William Steele og Melvyn Raider opstillet en oversigt med netop dette hovedfokus. Forskellene mellem de to begreber er for det første, at sorgen er en uundgåelig reaktion på et traume. Derimod er sorgen uafhængig af traumereaktioner, eftersom at sorg ikke nødvendigvis udløses af traumatiske hændelser. For det andet adskiller traumereaktioner sig fra sorgreaktioner, ved smertens betydning. Ifølge Steele og Raider fylder smerten ved et traume, i form af et tryghedstab og en central følelse af rædsel. Derimod er det smerten ved erkendelsen af tabet, der fylder i sorgen¹⁵. På den vis adskilles de to begreber og deres reaktioner. Endeligt kan de to begreber kobles sammen, når døden indtræffer på traumatisk vis, sorgen udløses af et traume.

¹¹ Bugge, Kari Elisabeth. 2010, s.38-49

¹² Melhem, Nadine M m.fl., ”*Grief in children and adolescents bereaved by sudden parental death*”, Archives of general psychiatry, s. 1-2

¹³ Finger, Gertraud. 2001, s. 31

¹⁴ Bruun, Birgit m.fl. 2001 s. 218

¹⁵ Levine, Peter A. m.fl. 2012, s. 204-205

Når et barns sorg er forårsaget af en tabssituation præget af en traumatisk hændelse, kan barnet udvikle lidelsen *Childhood Traumatic Grief*¹⁶. Anthony P. Mannarino med Ph.d. og speciale i traumatisk respons, samt professor i psykiatri Judith A. Cohen definerer lidelsen som: “(..) a condition in which children whose loved ones die under traumatic circumstances develop trauma symptoms that impinge on the children's ability to progress through typical grief processes.”¹⁷ I Mannarino og Cohens definition, fremsættes det at bl.a. den ovenstående traumereaktion påvirker barnets sorgproces. På den måde bliver traumat og sorgen yderligere koblet. De væsentligste reaktioner ved lidelsen omhandler børns tænkemåde, i forhold til den afdødes traumatiske død, samt fortiden. For børn med *Childhood Traumatic Grief* erstattes positiviteten ved fortidens minder med den afdøde, af den traumatiserende måde døden hændte på. Barnet fastholdes herved til den traumatiske hændelse. Derudover kan barnet opleve en distancering til de ting, steder og situationer som forbindes med personens død.¹⁸ Med lidelsen bliver traumat ved døden, en del af børns tidligere nævnte sorgproces og sorgreaktioner.

Opsummerende betegnes sorg som den reaktion tabet af en nært stående person medfører, børn som voksne. Disse sorgreaktioner og processer er forskellige fra det enkelte menneske, med tabssituation og alder som betydelig faktor. Børns sorgreaktioner afviger overordnet set fra de generelle, og ydermere når sorgen udløses af traumatiske dødfald. Når sorgen udløses af et traume, kan børn udvikle lidelsen *Childhood Traumatic Grief*, der blander børns almene sorgreaktioner med traumereaktioner.

3. Fiktionens fremstilling af sorgbearbejdelse

3.1 Præsentation af romanen

På baggrund af den redegjorte psykologiske viden om sorgprocesser, børns sorgreaktioner og traumat som sorgudløser, er omdrejningspunktet i følgende afsnit, fiktionens fremstilling af sorgbearbejdelse. Med det nævnte omdrejningspunkt analyseres og fortolkes romanen *Extremely Loud & Incredibly Close*, med yderligere udgangspunkt i børns sorg og traumer. Romanen der på

¹⁶ Lidelsen er ikke oversat til dansk

¹⁷ Mannarino, Anthony P. m.fl., “*Traumatic Loss in Children and Adolescents*”. Routledge, Journal of Child & Adolescent Trauma, s. 24

¹⁸ Ibid.: s. 24-25

sin måde skildrer sorgens indtraf og bearbejdelse med barnet som centrum, er skrevet af den amerikanske forfatter Jonathan Safran Foer. Den sorg-og traumeskildrende roman udkom i 2005, blot 4 år efter terrorangrebet 9/11, som tilmed også er udløseren for romanens handling. I romanen møder man 9-årige Oskar Schell, der mister sin far til 9/11. Efter farens død finder Oskar en nøgle i farens skab, som han gennem romanen forsøger at finde den modsvarende lås til. Hans søgen udspiller sig i New York, alt i mens man også følger hans bedsteforældrenes fortid og nutid. Med denne søgen i fokus befinder romanen sig i undergenren dannelsesroman. Det grundlæggende genretæk for denne type af roman, er nemlig individets dannelsesrejse som er i fokus i handlingsforløbet.

3.2 Oskars sorg og traume

Oskar Schell som er central for denne dannelse, er romanens protagonist. Med karismatiske træk, formår Foer at gøre 9-årige Oskar til en fascinerende karakter. Eksempler på disse træk er hans intelligens, der kommer til syne ved hans brede ordforråd og fantasifulde tangeegang. Grundet hans alder, får trækkene ham til at fremstå som et barn udover det almindelige. For at udtrykke hans karismatiske adfærd benytter Foer sig af det sproglige virkemiddel, overdrivelse. Brugen af overdrivelse er en gennemgående måde hvorpå Oskar fremstilles. Dette kobles til humoren som Foer ligeledes etablerer som en central overdrivelse af Oskar og hans adfærd. Humoren kommer til udtryk i Oskars monologer og dialoger, hvor Foer netop lader hans karisma og humor fylde, for at fange læseren og Oskars omgivende karaktere: *"You're incredibly beautiful", I told her, because she was fat, so I thought it would be an especially nice compliment, and also make her like me again, even though I was sexist.*"¹⁹. Citatet giver et billede på, henholdsvis hans ordforråd og det humoristiske aspekt, der udadtil kendetegner den 9-årige protagonist. Derudover bliver Foers realistiske skrivestil og lave stilleje ligeledes synlig, som bidrager til en mere virkelighedstro og identificerbar fremstilling af Oskar. Udover at bruge humoren og intelligensen som underholdende og realistisk træk, bruges det også som et virkemiddel, som understreger den kontrast der gemmer sig i Oskars indre og ydre adfærd. Bag Oskars humor og intelligens, gemmer og undertrykker han den sorg, som hans far, Thomas Schells død på traumatiserende vis har udløst. På denne måde bruger Foer på ironisk vis overdrivelsen som styrkemarkør af humor og intelligens til at fremsætte den sorg der ydermere kendetegner Oskar.

¹⁹ Foer, Jonathan Safran. 2005, s. 44

Oskar som sørgende barn, oplever desuden de ovenstående redegjorte sorgreaktioner hos børn. Den første og gennemgående sorgreaktion der ses hos Oskar, er hans følelse af skyld. Den dag faren dør, ringer han hjem til Oskar og hans mor fra *World Trade Center*, da angrebene har fundet sted. Oskar vælger ikke at tage telefonen, men i stedet lytte til hans sidste beskeder der kommer ind. Denne episode integrerer en skyld i Oskar, som i forvejen står overfor en psykisk belastning: “(...) *I couldn't tell her about what happened with the phone. That secret was a hole in the middle of me that every happy thing fell into.*”²⁰ I citatet udtrykker Oskar episodens påvirkning, som desuden også er en hemmelighed han føler han står alene med. Udover dette er hemmeligheder som førnævnt, også en sorgreaktion der kan optræde hos børn. Oskar påpeger samtidigt i citatet, at hemmeligheden som symbolsk betydning for terrorangrebet, har efterladt en tomhed og et hul i ham. Overordnede er tomheden og hullet også et billede på den tomhed og de huller terrorangrebet bogstavligt talt, har medført New York. Tomheden leder videre til Oskars psykiske tilstand. En central sorgreaktion som tabet, og sågar hans hemmelighed og skyld har ført med sig, er hans sårbarhed. Til at forklare Oskars sårbarhed og psykiske tilstand efter tabet, bruger Foer metaforen og gentagelsen “*Heavy boots*”. Et syn professor i amerikansk litteratur og kultur Kristiaan Versluys og MA i amerikanske studier, Sien Uytterschout, deler i deres artikel “*Melancholy and Mourning in Jonathan Safran Foer's Extremely Loud and Incredibly Close*”. De fremsætter betydningen af metaforen og gentagelsen som: “*He continually 'wears heavy boots', which is his expression for being very sad and depressed.*”²¹ Med dette bruges det sproglige virkemiddel som en forståelse for Oskars depressive og sårbare sind, der gentages gennem romanen for at understrege hans sorg. Desuden appellerer Foer til det visuelle i metaforen, som yderligere er måden hvorpå Oskars sorg skal forstås. Oskars sårbarhed og skyld kommer endvidere til udtryk ved sin selvdestruktive adfærd: “*I gave myself a bruise.*”²² Ved den adfærd optræder hans nonverbale måde at udtrykke sin sorg på. Den nonverbale udtryksform er også en tidligere nævnt sorgreaktion, som Foer i romanen lader forekomme i form af det visuelle. Med Oskars nonverbale udtryksform skildres betydningen af farens død, i form af illustrationer. Fra *Empire State Building* bliver Oskars udsigt over New York brudt, af hans forestilling om World Trade Center som to lys søjler placeret midt i byen.²³ Med illustrationen viser Foer læseren hvad der sker inde i Oskars hoved i sorgprocessen.

²⁰ Foer, Jonathan Safran. 2005. s. 71

²¹ Uytterschout, Sien m.fl., “*Melancholy and Mourning in Jonathan Safran Foer's Extremely Loud and Incredibly Close*”, *Orbis Litterarum*, s. 228

²² Foer, Jonathan Safran. 2005, s. 69

²³ *Ibid.*: s. 253

Oskars sind er præget af fantasi, der koblet med hans sorg sætter gang i at finde forklaringen på, hvordan faren døde i *World Trade Center*. Dette er ligeledes en sorgreaktion, der kan forekomme hos børn: ”*I want to stop inventing. If I could know how he died, exactly how he died, I wouldn't have to invent him dying inside an elevator that was stuck between floors (...)*”²⁴ Citatet fremhæver Oskars opfindsomme fantasi, der fastholder hans tilknytning til sin afdøde far. Dette kan også bidrage til en anden af Oskars sorgreaktioner, nemlig frygten for at glemme sin afdøde far. Igen bidrager Oskars opfindsomme fantasi til at forstå hans sorg: *I could invent a teakettle that reads in dad's voice (...)*”²⁵. Foer benytter i citatet det sproglige virkemiddel personificering, til abstrakt at understøtte Oskars fastholdelse af faren, samt frygten for at det brydes. Frygt er derudover en grundlæggende følelse hos Oskar: ”*Even after a year, I still had an extremely difficult time doing certain things, like taking shower (...) and getting into elevators, obviously. There was a lot of stuff that made me panicky, like (...) smoke, knots, tall buildings (...)*”²⁶ Citatet giver et billede på, at Oskar efter 1 år ikke har bearbejdet sorgen, hvilket er tilsvarende til undersøgelsesresultatet i redegørelsen. Desuden påpeges det også, at frygten har sat sig i ham. Han forsøger at undgå vanskelige situationer og har mistet modet til at gøre de samme ting som før, heraf regression, som begge er sorgreaktioner hos børn. Citat viser derudover også traume reaktioner, som netop er frygt og rædsel. Overordnede set er Oskar bange for alt der kan føre til død. Grundet at Oskars sorg er udløst af en traumatisk begivenhed, kan man sige at Oskar også lider af traume. I forlængelse af det er frygten for at tilgå ting der minder farens dødfald i 9/11, også tegn på at Oskar har udviklet *Childhood Traumatic Grief*.

Oskars nævnte sorg og traume reaktioner, tydeliggøres på hans rejse. Da Oskar finder en nøgle i en kuvert med navnet *Black* på, begynder hans søgen efter låsen og sig selv. Betydning af nøglen understøttes af Versluys og Uytterschout: *On a symbolic level, Oskar's quest for the lock to which he has the fitting key is a tentative step towards 'unlocking' his trauma.*”²⁷ Foer bruger nøglen som symbol på det der åbner op for Oskars sorg og traume, og som ligeledes sætter gang i den rejse, han bruger som Oskars sorgbearbejdelse. Nøglen udfylder derudover det vakuum, faren har efterladt hos Oskar. Grundet hans tro på nøglens forbindelse til faren, kommer han tættere på sin far og trygheden, mens han distancerer sig fra de øvrige relationer. Oskars rejse, udspiller sig i sin hjemby

²⁴ Foer, Jonathan Safran. 2005. s. 257

²⁵ Ibid.: s. 1

²⁶ Ibid.: s. 36

²⁷ Uytterschout, Sien m.fl. 2008, ”*Melancholy and Mourning in Jonathan Safran Foer's Extremely Loud and Incredibly Close*”, Orbis Litterarum s. 230

New York. Byens fysiske og sociale miljø udgør den arena som danner ramme for den udvikling Oskar psykisk gennemgår. Det fysiske miljø fremstår ved Oskars pendling mellem de forskellige bydele og besøg ved byens kendetegn som eksempelvis *Empire State Building*. Pendlingen foregår mens han opsøger alle med efternavnet "Black". De forskellige *Blacks* han møder på sin rejse, er en del af hans sociale miljø. Han træffer folk han ikke havde mødt, hvis ikke det var for nøglen, som indirekte hjælper ham med at åbne op for hans sorg og traume. Derfor kan New York tolkes som skyld i hans sorg og traumer, men samtidigt også som den by der hjalp ham gennem sorgen og traumet: "*Oskar changes his mind about the issue of feeling and not feeling (and living and not living), (...)* "²⁸ Dette tydeliggøres også hos Versluys og Uytterschout, som desuden inkluderer hans skiftende følelser gennem sorgen. Rejsen hjælper Oskar med at håndtere hans sorgproces, hvilket synliggøres ved hans pendulering mellem det tabsorienterede spor og genindførselssporet i slutningen af romanen. Nøglen og det sociale miljø har hjulpet ham med at acceptere tabet og finde sin nye plads i New York uden sin far.

3.2.1 Sorg og traume som tilhørsforhold

Til at understøtte Oskars sorgreaktioner og sorgbearbejdelse, inddrages hans sociale relationer. Disse relationer bidrager til forståelsen af Oskars følelser og udvikling. Det centrale tilhørsforhold mellem Oskar og hans omgivende relationer, er sorg og traume som baggrundsfaktorer. En relation der har samme tabssituation som Oskar, er hans mor. Gennem romanen portrætteres hun ikke som Oskars primære omsorgsperson²⁹, men nærmere en dysfunktionel kontakt: "*Just because dad died, it doesn't mean you can be illogical, mom*" "*Yes it does. (...) get a hold on yourself, Oskar.*" "*Fuck you!*"³⁰ Deres dysfunktionelle forhold fremtræder som det synliggøres af citatet, gennem deres kommunikation. Den forekommer også i tråd med Oskars frygt for at glemme faren. Han frygter, at morens nye relation Ron vil medføre, at hun glemmer hans afdøde far. Dette danner grundlag for Oskars distancering fra hende på hans rejse. I slutningen af rejsen, da han åbner op for sin sorg og traume, bliver han bevidst om, at hun var ved hans side gennem rejsen, og at hun herved blot har givet ham plads til at kunne bearbejde sin sorg. I modsætning til moren har Oskars bedstemor synligt og fysisk været tættere på ham. Dette fremstår ved Oskars jævnlige besøg hos hende og deres kommunikation gennem walkie-talkies. Hun agerer derfor mere som hans primære

²⁸ Ibid.: s. 231

²⁹ Er ofte mor eller far - er person som tager sig af barnet og fungerer som barnets tryghed.

³⁰ Foer, Jonathan Safran. 2005, s.169

omsorgsperson. Ligesom de andre er bedstemoren også præget af sorg, og som Oskar af traume. Dette er med til at skabe en observerende adfærd i deres forhold, hvor sorgen ikke udtrykkes direkte: *"I wrapped up the old phone in the scarf that grandma was never able to finish because of my privacy (...)"*³¹ I citatet bruger Foer "scarf" som symbol på Oskars og hendes fælles sorg, der tager lang tid at bearbejde. Desuden optræder dette symbol gentagende gange i romanen, som understøtter, at Oskar ikke er alene. Oskar er heller ikke alene om at have hemmeligheder for familien. Bedstemoren skjuler i sin lejlighed, Oskars ukendte og hjemvendte bedstefar. I romanen går han både under dæksnavnet "The renter" og hans rigtige navn, Thomas Schell som er identisk med Oskars afdøde far. Bedstefaren bærer ligesom Oskar rundt på sorg og traume, hvilket inden deres første møde knytter dem psykisk sammen. Til trods for at de to karakterer ikke fysisk mødes før slutningen af Oskars rejse, bidrager de til hinandens bearbejdelse af sorg og traume. Deres relation fremhæver Foer ved brugen af sproglige virkemidler, og endnu engang det visuelle. Gennem romanen forbindes bedstefaren både skriftligt og illustrativt med et dørhåndtag og et tilkoblet nøglehul.³² Dørhåndtaget og nøglehullet bruges som symbol for den isolation bedstefarens sorg og traume har medført ham. Isolationen ses eksempelvis ved, at han grundet sit traume har mistet evnen til det verbale. Isolationen brydes, da han træffer Oskar der symbolsk åbner døren med sin nøgle. Det tydeliggør, at de uvidende leder efter hinanden, i deres søgen efter tryghed. Bedstefaren bidrager således til, at Oskar får bearbejdet sin sorg og traume. En anden relation der tilsvarende bidrager til Oskars sorgbearbejdelse, er i modsætning til de øvrige ikke af familiær baggrund. Inden Oskars bedstefar kommer ind i hans liv, udfylder en ældre mand ved navnet Mr. Black uvidende, denne rolle. Oskar træffer på sin rejse Mr. Black, en mand som har boet i isolation lige over ham. I kontrast til den symbolske befrielse af bedstefaren lukker Oskar bogstavligt Mr. Black ud fra sin isolation, der ligeledes er baseret på sorg. Mr. Black udfylder den faderlige skikkelse og ensomhed, Oskars vakuum består af. På den måde bliver Mr. Black tillagt samme betydning som nøglen for Oskar.

3.3 Fortællernes supplement

For at forstå vigtigheden af Oskars relationer på hans rejse og bearbejdelse af sorg og traume, rettes fokus mod fortælle teknik og komposition. Samt i forlængelse heraf, hvorfor disse virkemidler er vigtige for forståelsen af karakterenes sorgbearbejdelse i fiktionen. I Romanen optræder der tre

³¹ Foer, Jonathan Safran. 2005. s. 68

³² Ibid.: s.134

førstepersons jeg-fortællere, som er henholdsvis protagonisten Oskar, hans bedstemor og bedstefar. De tre fortællere optræder i hvert deres handlingsforløb som er fortalt i datid. Foer gør igen brug af det visuelle til at præsentere de tre fortællere og tre handlingsforløb. I begyndelsen af romanen afspejles fortællerne ved de tre første illustrationer. Først introduceres bedstefaren med hans symbolske dørhåndtag. Dernæst Oskar med illustration af fugle, som symboliserer hans rejse og søgen. Afslutningsvist afspejles bedstemoren, med illustrationen af sit vindue som viser hendes observerende adfærd³³. De omtalte illustrationer fungerer som en flashforward til den forståelse af karaktererne man får gennem romanen.

Fællesfaktoren ved fortællerne er først og fremmest deres subjektive synsvinkel. Grundet deres fortællertype, som jeg-fortællere, er de alle bundet til deres egen synsvinkel. Dette betyder, at de ikke kender til hinandens indre, men blot deres eget. Et andet væsentligt fællestræk er den nonverbale måde at håndtere traumet og sorgen på. I Oskars handlingsforløb introduceres man til hans notesbog. Dette bliver den grafiske måde, hvorpå man forstår Oskar. Han optræder ydermere som sin egen korrektur læser, der visuelt og aktivt gentagende gange retter sin egen titel i notesbogen.³⁴ Foer benytter de grafiske løsninger til at understøtte den sceniske fremstilling af handlingen, der gør at man kommer helt tæt på Oskar som fortæller og karakter. Med det grafiske aspekt udvider Foer fortælle teknikken *Show it, don't tell it*. Foer laver sin egen version, hvor det ikke er den klassiske minimalistiske skrivestil han vægter højt, men derimod lægger grafiske visuelle løsninger, ind der skal fungere som de indirekte beskrivelser. Det grafiske og visuelle er netop hvad der kendetegner bedsteforældrenes handlingsforløb. Først og fremmest starter deres handlingsforløb, i modsætning til Oskars, altid med samme titel. Disse er henholdsvis ved bedstefaren: "Why i'm not where you are [ændrende dato]", og bedstemoren: "My feelings". I begge handlingsforløb bruger Foer *Show it, Don't tell it* i form af det visuelle og grafiske, til at udtrykke deres sorg og traume. Bedstefarens handlingsforløb er en sammenfatning af hans usendte breve til sin søn, Oskars far, som for ham er ukendt, samt sider i hans dagbog. I hans handlingsforløb forekommer der for læseren blanke sider og grafisk sammenpresset tekst. Foer bruger dette til vise bedstefarens ønske om at forklare sig, trods hans nonverbale situation. Det er samtidigt hans ufølsomme måde at håndtere sit traume på. Netop årsagen til hans traume og ønsket om at forklare sig skildres heri. Hans fortalte tid og sted strækker sig fra 1963 til 2003. I denne

³³ Foer, Jonathan Safran. 2005. De første tre illustrationer i bogen - uden sidetal

³⁴ Ibid.: s. 170-172

periode bliver man gennem brevene og dagbogen inddraget i hans tab, forårsaget af bomber i Dresden, samt hans første besøg i New York hvor han træffer og forlader Oskars daværende gravide bedstemor. Deres forhold afspejles og bliver igen central da han efter 9/11 vender tilbage til New York. Handlingsforløbet skaber et højt fortælle tempo, der danner overblik over bedstefarens liv og udvikling. Handlingen der forekommer med bedstefaren som fortæller, er hvad der er fokus på i bedstemorens handlingsforløb: "My feelings". Med bedstemoren som fortæller får man yderligere indblik i savn og selvbefredelse, i forholdet til bedstefaren, og giver hendes synspunkt på den handling der udspiller sig i bedstefarens. I hendes handlingsforløb skriver hun breve til Oskar, der netop forklarer deres fortid og nutid. Hendes sorg og ensomhed, der er forbundet med både hendes mands bortrejse og hendes afdøde søn, understøttes også af det grafiske, hvor de gentagende mellemrum er gennemgående for hendes handlingsforløb. Disse forskellige handlingsforløb ligner de traditionelle parallelle. Dog varierer Foer over den traditionelle opbygning, og lader herved disse handlingsforløb køre i forlængelse med hinanden, som forstærkende elementer. De to handlingsforløb hvor bedsteforældrene optræder som fortællere, fungerer som supplement til Oskars kronologiske fortælling. Deres handlingsforløb er med til at udfylde de huller der optræder for læseren og Oskar selv, gennem hans handlingsforløb.

Fortællerne og deres handlingsforløb er overordnede set med til at tydeliggøre Oskars udvikling. Dette sker i form af den kontrakt model der indrammer romanens handling, som også udgør et centralt genretræk for dannelsesromanen. Oskar befinder sig i kontrakt før farens død, hvilket gøres synligt ved brugen af flashbacks til tiden før farens død. Ved farens død ophører Oskars tid, som fremadrettet blot centraliserer sig om 9/11: "*A few weeks after the worst day (...)*"³⁵ Citatet henleder til at hans tidsangivelse, har "the worst day" som omdrejningspunkt. Derfor angiver Oskar som fortæller oplevelser og følelser, som værende før eller efter 9/11. Denne dag er også skelsættende for kontraktmodellen, som indleder hans kontraktbrud. Heri opstår hans sorg og traume, men derimod også hans udvikling i form af bearbejdelse. Ved slutningen af kontraktbruddet mødes Oskars og bedstefarens handlingsforløb for læseren. Deres møde bliver allerede hentydet i starten af romanen af Oskar som fortæller, ved brugen af flashforward: "*I thought about my second time in a limousine, when the renter [bedstefaren] and I were on our way to dig up Dad's empty coffin.*"³⁶

³⁵ Foer, Jonathan Safran. 2005. s. 11

³⁶ Ibid.: s. 7-8

I citatet bliver man som læser bevidst om, at "the renter" har et tilhørsforhold til Oskars far, og hermed Oskar. Deres møde er begyndelsen på den genfundne kontrakt, der skildrer den del af romanen hvor Oskar og hans relationer får forløst deres sorg og traumer. Dermed har kendskabet til Oskar og hans bedsteforældre, således en afgørende betydning for forståelsen af Foers fortælle teknik og komposition. Derudover er forståelsen af Oskars relationer en forudsætning for at forstå, hvordan han reagerer på, og bearbejder hans sorg og traume.

3.4 Rejsen mod ny identitet

Det centrale tema gennem analysen, er sorg og sorgbearbejdelsen. Det synliggøres som nævnt ved fortælle teknik og komposition, der giver indblik i forskellige måder at håndtere sorgen, med traumet som udløser. Tematikken om sorg fører videre over i det indirekte tema, der gennem romanen fremtræder mellem linjerne hos protagonisten Oskar. Med Oskar som fortæller, bliver man gentagende gange introduceret til hans besættelse, af mennesker og objekter der enten falder eller flyver gennem luften. En tematik som derfor er væsentlig, er *free fall*. Til at fremme hans fascination af *free fall* for læseren bruger Foer endnu engang det illustrative. I Oskars scrapbog "Stuff that happend to me" optræder der en række illustrationer, som har en kobling til *free fall*. Scrapbogen indeholder dog det modsatte af, hvad titlen antyder. Illustrationerne i "Stuff that happend to me" indeholder nemlig ikke illustrationer af ting, der er sket for ham. Derimod er det Foers måde at skildre at Oskar nemt lever sig ind i sin egen fantasi, samt den faktuelle og visuelle viden han har. Med det som grundlag viser Foer, at Oskar oplever alt som *Extremely Loud and incredibly close*. Denne pointe er, hvad romanens titel afspejler. Hans nærgående tilgang til indtryk og hændelser er derfor også hans reaktion på fugle der flyver forbi³⁷. Udover den tidligere nævnte symbolik mellem Oskar og fugle, symboliserer fuglene også hans modsætningsforhold. Modsætningen består i, at han både befinder sig mentalt på jorden og i livet uden hans afdøde far, samt kontrasterende mentalt at være i himlen hos sin far, som han kommer tæt på gennem hans fascination. *Free fall* fascinationen er ligeledes hans ønske om at kende til farens dødfald, som skildres på de sidste sider i romanen. Det reelle kendte fotografi "The Falling Man"³⁸ fylder slutningen af romanen, hvor det modsat på en række sider skal illustrere at manden flyver ind i *World Trade Center* frem for i døden. Oskar forbinder manden med sin far, og er desuden den skæbne han ville ønske, havde været sin fars. Oskars opfindsomme sind berører også *free fall* med

³⁷ Foer, Jonathan Safran. 2005. s.165

³⁸ Fotografi taget af Richard Drew d. 11. september 2001

hans utallige opfindelser som: "(...) *a device that would detect when a bird is incredibly close to a building* (...) ³⁹", der skal forhindre, at han selv eller andre dør på samme måde som hans far. I modsætning hertil kan tematikken *free fall* også afspejle hans nye fokus på livet fremfor døden, der opstår i takt med rejsen. Oskars *free fall* er ligeledes, da han kaster sig ud på sin rejse, som også er en tematik i romanen. Rejsen i romanen består for læseren, både af den fysiske rejse i tid og sted, der foregår mellem fortællerne, men også den psykologiske rejse mod erkendelse og sorgbearbejdelse, hovedsageligt Oskar, men også hans relationer gennemgår. Rejsen bidrager til den nye identitet, Oskar påtager sig, og som hermed er det sidste tema i romanen. Gennem sorgprocessen, i de to spor, forsøger Oskar at finde ud af, hvem han er, og hvilken rolle han skal påtage sig i en verden uden sin far.

Afslutningsvis kan man på baggrund af analysen se, at romanen skriver sig ind i en fortæller tradition som dannelsesroman, hvor Foer bruger Oskars hjemby New York til sin dannelses. Dannelsesrejsen er Foers litterære vinkel for den psykologiske sorgbearbejdelse og tematik, som Oskar og hans relationer går igennem. Til at fremhæve Oskars og hans relationers følelser og dannelses benytter Foer sig af de sproglige virkemidler og det visuelle. Disse styrkemarkører bruges af de respektive fortællere i hvert deres handlingsforløb, som netop understøtter den sorg og det traume 9/11 har medført den personlige sorg.

4. Amerikansk håndtering af sorg og traume

4.1 Hvor virkelighedstro er Oskar?

I forlængelse af redegørelsen for sorgreaktioner og sorgproces, samt analyse og fortolkning af fiktionens skildring, begge med fokus på børns sorg, samles det med blikket på Oskar. Begge dele medvirker til vurderingen af, hvorvidt Foers fremstilling af Oskar er en virkelighedstro afbildning på børn sorg efter 9/11. Overordnede set opfylder Oskar de ovennævnte sorgreaktioner i redegørelsen. Noget tyder derfor på, at Oskars reaktioner på farens død er i overensstemmelse med de faktiske sorgreaktioner, der kan forekomme ved børn efter et tab. Dog må det siges, at Oskars tabssituation skiller sig ud, grundet den traumatiserende hændelse som er afsæt for sorgen. I artiklen "9/11 ten years on: The children left behind" beretter seks børn, 10 år efter, om deres oplevelser af dagen og tiden efter deres fædre eller mødres død ved terrorangrebet 9/11. Børnene er derfor i

³⁹ Foer, Jonathan Safran. 2005, s. 250

samme tabssituation som Oskar, der er med traumet som udløser. Den første med samme tabssituation er Madison Burnett. Hun mistede som 5-årig sin far til 9/11, som er samme årsag til Oskars sorg og traume. En sorgreaktion Burnett deler med Oskar, er den vedvarende følelse af skyld, der har hendes fars dødsdag som omdrejningspunkt: *"One thing that ate away at me for a long time was that I always used to say a prayer for my dad (..), the night before he died, I forgot. I kept that inside myself for years, but I felt really guilty about it."*⁴⁰ Den vedvarende skyld sidder som nævnt også i Oskar, der gennem romanen skjuler hemmeligheden om farens sidste besked. Dette er ikke det eneste fællestræk, Oskar har med Burnett. Desuden er også frygten for at glemme den afdøde en reaktion på den virkelige situation. Hos Oskar har dette b.la. grundlag i morens nye bekendtskab, som han frygter, får moren til at glemme hans afdøde far. Samme situation stod Burnett og hendes søstre i: *(...) my sisters and I [Anna Clare Burnett] were worried that he'd take our dad's role, and we knew we wouldn't like that."*⁴¹ Ud fra de fælles sorgreaktioner med Burnett søstre, vurderes det at Oskars reaktioner ikke skiller sig ud fra, de børn der mistede til 9/11. Dog er der en væsentlig forskel på Oskars og de omtalte relationer i sorgbearbejdelse. Oskars relationer fylder som nævnt ikke meget fysisk på hans rejse og sorgbearbejdelse, men derimod psykisk. Desuden fremstår det som, at Burnett familien har haft relationerne tættere på fysisk under bearbejdelsen af sorgen og traumet. Man kan derfor konkludere, at til trods for Foers karismatiske fremstilling af Oskar med brug af det visuelle og sproglige virkemidler, er Oskar overordnede set med sine sorgreaktioner et virkelighedstro sørgende barn. Dette er med henblik på hans følelser og sind, mens sorgbearbejdelsen afviger.

4.2 Sorgbearbejdelse - litteraturen og virkeligheden

Den ovennævnte skildring af børns sorg og traume er netop Foers hensigt med romanen. Gennem Oskar har han forsøgt at fremstille de følelser, som ifølge ham er forbundet med 9/11.⁴² Til det har han som tidligere nævnt vægtet det visuelle højt, som han har brugt med det formål at afspejle Oskar som karakter og pårørende til 9/11, men også vise børns forståelse af verden. Ifølge Foer er det visuelle nemlig den måde, børn ser verden på og derudover den måde folk husker 9/11 på, en begivenhed der i høj grad er visuelt dokumenteret.⁴³ Med det bliver hensigten afsættet for diskussionen med henblik på, hvordan USA har håndteret den sorg, der blev udløst af den

⁴⁰ Moorhead, Joanna, "9/11 ten years on: The children left behind", independent.co.uk

⁴¹ Ibid.:

⁴² Whitney, Joel, "JONATHAN SAFRAN FOER: THE DISTANCE BETWEEN US", joelwhitney.net

⁴³ Mudge, Alden, "Interviews: Jonathan Safran Foer - Up close and personal", bookpage.com

traumatiske situation 9/11. I den følgende diskussion bliver Foer endvidere aktør, når blikket rettes mod spørgsmålet der lyder, hvordan amerikanerne har håndteret det nationale og personlige traume i fiktionen?

Ifølge Dr. Christina Cavedon med speciale i amerikansk litteratur og lingvistik, har traume i fiktionen i årene efter 9/11 mistet sin betydning. Hun understreger, at udviklingen er grundet, de ændrende krav der har været til de amerikanske forfattere. I tiden efter terrorangrebet havde mange forventninger om, at forfatterne skulle italesætte det nationale traume i deres fiktion, som en hjælpende hånd til bearbejdelsen. Fiktionen og litteraturens rolle var således en måde hvorpå traumet skulle håndteres. Alligevel fremhæver Cavedon, at adskillige af de romaner der udkom i denne periode, blev kritiseret for deres pålidelighed og blev anset som besynderlige. Man kan derfor undre sig over, hvorfor kritikken lød på dette? Spørger man Cavedon selv, er det skiftende syn og kritik fremkaldt af kommunikationen af de melankolske⁴⁴ følelser:⁴⁵ *“(..) the alignment of melancholy symptoms haunting American culture that predate the September 11 attacks with the notion of a collective trauma never results in a perfect conversation from one the another.”*⁴⁶ Cavadon sætter fokus på den manglende kommunikation og gensidige forståelse for de melankolske følelser, som ifølge hende har været undertrykt. Undertrykkelsen af disse er netop hvad der fra hendes synsvinkel forårsagede at flere forfattere efter 9/11, ikke deltog i at bruge traumet i fiktionen som et hjælpemiddel på bearbejdelsen af det kollektive traume. Det har dog taget flere år, før tendensen om at fremstille traumet i det personlige perspektiv, fremfor det kollektive er blevet udbredt og ifølge Cavadon accepteret⁴⁷. Med det skiftende perspektiv taget i betragtning, har det så betydet, at det amerikanske litteraturmarked er fyldt med romaner, der har erstattet det nationale traume med det personlige?

Med henblik på, om det amerikanske marked er fyldt med 9/11 romaner, er svaret ifølge Tore Rye Andersen med Ph.d. i moderne amerikansk litteratur, nej. Han fremhæver, at man derimod har set det modsatte og hertil, at fiktionen har haft ualmindelig lidt fokus på den gennemgribende hændelse. Derimod er det personlige ifølge Rye Andersen netop det, der topper indenfor fiktionens skildringer af 9/11:⁴⁸ *”I tilfældet 9/11 er det menneskelige og intimhistoriske imidlertid trådt i*

⁴⁴ Melankoli er psykologisk betegnelsen for en depressiv sindsstemning

⁴⁵ Cavedon, Christina, 2015, s. 185

⁴⁶ Ibid.: s. 185

⁴⁷ Ibid.: s. 185-186

⁴⁸ Andersen, Tore Rye. ”Nærindstillinger” s. 13

forgrunden i en sådan grad, at den store sammenhæng fortoner sig i baggrunden."⁴⁹ Ud fra hans tolkning er svaret på, om den amerikanske litteratur er præget af den personlige traumeskildring, ja. Det er også tilfældet med Foer, som skildrer Oskars dannelse som sorgbearbejdelse efter 9/11. Med fokus på det personlige kan man derfor sætte spørgsmålstegn ved, hvorledes den personlige skildring kan vinkle traumet og den efterfølgende sorg forkert?

Med udgangspunkt i *Extremely Loud & Incredibly Close* fastlår forfatter Laura Miller, at Foer har formået at vinkle det forkert med Oskar som sin protagonist: " (...) *the attacks of September 11 were also cataclysmic in another way, a way that can only be understood with the perspective and context that comes from an adults experience.*"⁵⁰ Heri kritiserer hun Foer for hans valg af karakter. Ifølge Miller kan et barn som Oskar ikke afbillede de følelser, der er forbundet med den sorg og traume 9/11 medførte. Herved kritiserer hun Oskars sorgreaktioner, som b.l.a. er hans nonverbale udtryksform. Miller påpeger at han: "*resembles nothing so much as a plastic bag crumpled with oddities.*"⁵¹ Et syn, der netop står i kontrast til Foers hensigt, som var at skildre de følelser der var forbundet med den sorg og traume 9/11 udløste, gennem Oskar.

De splittede syn på traumet og sorg i litteraturen, rejser spørgsmålet om, hvordan USA har håndteret traumet og sorgen udenfor litteraturen? Ingrid Norton, som er litterær journalist og master i religion og litteratur befandt sig i New York, da terrorangrebet fandt sted. Ifølge Norton er amerikanere ikke gode til at mestre sorgbearbejdelsen, da døden som emne undgås: "*Contemporary American culture struggles with bereavement; (...) we seek to sanitize and avoid the experience of death. We are better at rebuilding than at remembering, better at retribution than at mourning. There is no better example of this than the official response to 9/11.*"⁵² Deres problemer med sorgbearbejdelse er til trods for de adskillige mindesmærker, der i dag findes i New York⁵³. Problemerne kan have grundlag i, at amerikanerne ikke pendulerer mellem de to spor i tosporsmodellen. De glemmer formentligt at acceptere det tabte og dets konsekvenser i det tabsorienterede spor, men fokuserer derimod kun på det nye liv og hermed forskyder sorgen. I modsætning til Norton, udtrykker kunst og arkitektur kritiker, Phillip Kennicott, at "rebuilding" er måden, hvorpå amerikanerne kommer gennem sorgen; "*Today, with America defined by*

⁴⁹ Andersen, Tore Rye. "Nærindstillinger" s. 13

⁵⁰ Miller, Laura, "*Terror Comes to Tiny Town*", nymag.com

⁵¹ Ibid.:

⁵² Norton, Ingrid, "*Mourning 9/11*", bostonreview.net

⁵³ Eksempler på dette er 9/11 Museum og 9/11 Memorial: Ground Zero

fractiousness and anger, the healing is all in the fight that precedes the construction. It is the controversy (..) and ad hominem attacks that help many people move past grief."⁵⁴. Kennicotts belæg og centrale pointe er dermed, at amerikanerne bearbejder sorgen ved at konstruere de mindesmærker, der i dag er synlige i New York.

Overordnede set formår Foer at skabe en virkelighedstro skildring af et barns sorg, når tabssituationen er med traume som grundlag. Dog anses barnet som en upålidelig fortæller, når traumet skal formidles i fiktionen. Netop i litteraturen har amerikanere skiftet fokus fra den nationale håndtering til den personlige, hvor Foer også optræder som aktør. 9/11 mindesmærkerne i New York, kritiseres på den ene side, for ikke at være en måde hvorpå sorgen håndteres, men rettere forskydes. Derimod anses de kontrasterende, at danne grundlaget for, den måde amerikanerne håndterer sorgen og traumet, 9/11 pådrog dem.

⁵⁴ Kennicott, Philip," Review: *9/11 Memorial in New York*", washingtonpost.com

5. Konklusion

Man kan betegne sorg som en reaktion på tabet af en betydningsfuld person. Med sorgen følger sorgreaktioner, samt sorgbearbejdelse, der kan beskrives som en dobbeltsporet proces. Processen og sorgreaktionerne varierer dog ud fra tre baggrundsfaktorer, der kan forklare de enkeltes måde at reagere og håndtere sorgen på. Hos børn optræder der en række anderledes sorgreaktioner som b.l.a. indebærer en nonverbal udtryksform. Med faktoren tabssituation, kan en forældres pludselige død bidrage til en langvarig forøget sorg. Når tabssituationen er med traumatisk baggrund, er rædslen central. Hvis dette hænder, kan børn udvikle lidelsen *Childhood Traumatic Grief*, hvor det traumatiske fastholdes til den afdøde. En der oplever sorgen udløst af et traume, er protagonisten Oskar Schell i Jonathan Safran Foers dannelsesroman *Extremely Loud & Incredibly Close*. Ved brugen af tre jeg-fortællere, med hvert deres supplerende handlingsforløb, formår Foer at fremstille tre varianter af sorg og traume, samt bearbejdelse. Især protagonisten Oskars sorgbearbejdelse fremstilles ved brugen af kontraktmodellen. Kompositionen fremhæver hans dannelsesrejse, som Foer bruger som udtryk for hans sorgbearbejdelse og som derudover er et tema i romanen. Til at understøtte Oskar og hans relationers sorg, benytter Foer sig af de sproglige virkemidler og visuelle løsninger, der desuden bidrager til at forstå fortællernes indbyrdes forhold. Derudover er Foers egen version af fortælleteknikken *show it, don't tell it* med til at give indblik i Oskars sind og følelser. Foer bidrager hermed til at skildre den sorg og det traume 9/11 medførte. En skildring han formår at gøre virkelighedstro ved at opfylde børns sorgreaktioner. Til trods for det, afviger hans fysiske rejse fra virkelighedens 9/11 børn. Foers børneperspektiv på 9/11 er dog blevet kritiseret for ikke at være optimalt. Ikke desto mindre har den amerikanske litteraturs fokus udviklet sig til, at de personlige 9/11 skildringer er mere populære end de kollektive litterære traumehåndteringer. USA's traume og sorg håndtering uden for litteraturen, er med fokus på mindesmærkerne. De anses både som værende en del af sorgbearbejdelsen og i modsætning en forskydning af sorgen. Det kan derfor konkluderes, at der er delte meninger om, hvordan USA har håndteret sorgen og traumet. Foer har derimod givet hans bud på en fremstilling af de følelser, reaktioner og den proces, der var indblandet med det vel dokumenteret terrorangreb, der førte personlig og national sorg med sig.

Andersen, Tore Rye. "Nærindstillinger", Passage - Tidsskrift for Litteratur Og Kritik, nr. 60, 2008, s. 9-38

Bruun, Birgit og Anne Knudsen. *Moderne psykologi - temaer*. 1. udg. Billesø & Balder, 2001

Bugge, Kari Elisabeth og Eline Grelland Røkholt. *Børn og unge i sorg*. 1. udg. Munksgaard Danmark, 2010

Cavedon, Christina, *Cultural Melancholia: US Trauma Discourses Before and After 9/11*. Brill/Rodopi, 2015

Dyregrov, Atle og Kari Dyregrov. *Mestring af sorg: Håndbog for efterladte og hjælpere*. 1. udg. Dansk Psykologisk Forlag, 2018

Finger, Gertraud. *Børns sorg*. 1. udg. Gyldendal Uddannelse, 2001.

Foer, Jonathan Safran. *Extremely Loud & Incredibly Close*. 1. udg. Penguin books, 2005.

Levine, Peter A. og Maggie Kline, *Traumer set med barnets øjne: Heling af traumer hos børn og unge*. 1. udg. Dansk Psykologisk Forlag, 2012

Mannarino, Anthony P. og Judith A Cohen. "Traumatic Loss in Children and Adolescents". Routledge, Journal of Child & Adolescent Trauma, nr.4, 2011, s. 22-33.

Melhem, Nadine M m.fl., "Grief in children and adolescents bereaved by sudden parental death", Archives of general psychiatry, nr. 9, 2011, s. 1-21

O'Connor, Maja og Ask Elklit, "Forståelse og behandling af sorgforløbet". Psykolog Nyt, nr. 22, 2004, s. 3-9

Uyttershout, Sien og Kristiaan Versluys, "*Melancholy and Mourning in Jonathan Safran Foer's Extremely Loud and Incredibly Close*". Orbis Litterarum, nr.3, 2008, s. 216-236

Internet

Denstoredanske.dk. "11.september"

http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Magtforhold_og_sammenspil/11._september (dato: 4.03.2020)

Kennicott, Philip, "*Review: 9/11 Memorial in New York*", washingtonpost.com, 26. august 2011

https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/review-911-memorial-in-new-york/2011/08/04/gIQARXETgJ_story.html (dato: 12.03.2020)

Miller, Laura, "*Terror Comes to Tiny Town*", nymag.com, 23. marts 2005

<https://nymag.com/nymetro/arts/books/reviews/11574/> (dato: 11.03.2020)

Moorhead, Joanna, "*9/11 ten years on: The children left behind*", independent.co.uk, 4. september 2011

<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/911-ten-years-on-the-children-left-behind-2348904.html> (dato: 12.03.2020)

Mudge, Alden, "*Interviews: Jonathan Safran Foer - Up close and personal*", bookpage.com, april 2005

<https://bookpage.com/interviews/8295-jonathan-safran-foer-fiction#.Xmi7qS0krBJ> (dato: 11.03.2020)

Norton, Ingrid, "*Mourning 9/11*", bostonreview.net, 9. september 2016

<http://bostonreview.net/us/ingrid-norton-mourning-9-11-fifteen-years-later> (dato: 12.03.2020)

Whitney, Joel, "*JONATHAN SAFRAN FOER: THE DISTANCE BETWEEN US*", joelwhitney.net

<https://www.joelwhitney.net/jonathansafranfoer.html> (dato: 10.03.2020)